

З. В. Кузнєцова

к.ю.н., доц., доцент кафедри

конституційного права та правосуддя

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ: ВИКЛИКИ

Починаючи з кінця 18 століття у конституційно-правову науку глибоко вкоренилось поняття «конституціоналізм». Воно було відоме

і раніше, проте після революцій і національного об'єднання на Європейському та Північноамериканському континентах набуло нового значення, оскільки, з'явилися держави нового змісту – конституційного. Основою побудови такої держави стають правовий порядок, який ґрунтується на нормах Конституції та політична свобода. Інакше кажучи, конституційні держави мали функціонувати для задоволення потреб тогочасного суспільства встановленою у конституції рівновагою між владними інститутами та населенням. Власне і конституції того часу створювались для окреслення меж повноважень влади і здійснення її на підставі закону. Тобто, ідея створення Конституції – обмеження влади правом. Вітчизняні вчені за роки незалежності опублікували десятки праць, в яких загалом явище конституціоналізму розглядають як феномен західної цивілізації та елемент світової культури, як державно-правовий режим та політико-правове доктринальне вчення, як вчення про конституцію та її вплив на суспільство і державу. Вважаємо, що дослідження конституціоналізму, як явища, не завжди є дослідженням Конституції, позаяк, існує думка, що конституціоналізм не має і не може мати чіткого формального визначення в силу того, що концепція конституціоналізму не є універсальною, лінійною і узагальненою і історично ніколи такою не була. Таким чином, конституціоналізм зароджується конституцією, розвивається і гарантується всебічним розвитком державності, прогресом, досягненнями науково-технічних здобутків.

Попри це, сьогодні надзвичайно важливо говорити про конституціоналізм як новий політико-правовий порядок, який

ґрунтується на пріоритеті основоположних людських прав і свобод, гідності людини, цінності людського життя, загалом, на принципах правовладдя. Проте, національний конституційний розвиток не можна назвати послідовним. Проголосивши незалежність 24 серпня 1991 р. Україна зробила свій демократичний вибір і розпочала шлях формування конституційної держави. Роком пізніше, 16 липня 1990 р., був прийнятий документ про проголошення державного суверенітету України, який засвідчив намір України стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках. Але змінами до Конституції України від 7 лютого 2019 р. Верховна Рада закріпила у Конституції курс України на зовнішньополітичні орієнтири – Європейський союз та Північноатлантичний альянс з колективної безпеки. З огляду на попередні міркування це звісно свідчить, що ми йдемо європейським шляхом, це дійсно про безпеку, не лише про військову, а і про безпеку людини і громадянина, верховенство права. З іншої сторони бачимо певний дисонанс, за якого існування на території України безпекових блоків і союзів суперечить нейтральному статусу Української держави.

Таке однозначне поняття, як конституціоналізм має доволі неоднозначне трактування. Нинішні, трагічні для нашої держави події актуалізують потребу переосмислення не тільки наявних теоретичних напрацювань, але й практичного їх втілення. Не можна сьогодні розглядати проблеми конституціоналізму без контексту того що відбувається в державі, що невід’ємно пов’язано з процесами державотворення, а отже з конституціоналізмом в умовах воєнного

стану. Так як Конституція засновується для обмеження сваволі державних інституцій так і держава повинна бути гарантом миру, стабільного розвитку, прав людини і основоположних свобод. З 24 лютого нинішнього року усі органи державної влади почали діяти в нових умовах, в умовах війни. Постало нагальне питання захисту населення, забезпечення існування нації і держави, захисту Конституції, конституційного ладу як всередині держави так і створення зовнішнього захисту державного кордону. Паралельно виникла необхідність створення воєнного законодавства, а саме, цілої низки законів, які б вступали в дію разом з Законом «Про правовий режим воєнного стану». На жаль, у нас не було такого системного законодавства, а сьогодні це гострий і складний виклик і складається враження, що ми не стоїмо на твердих позиціях розуміння того, що таке конституція і конституціоналізм, що має регулювати конституція і як її потрібно тлумачити. Тим самим очевидно, що український конституціоналізм доволі слабкий, а Конституція не є дієвою, оскільки окремі її положення не використовуються на практиці у реальному житті. З іншого боку, низька конституційна культура стала наслідком, що половина населення не орієнтується в цьому важливому документі. Це серйозний виклик і потребує вирішення на усіх рівнях, в більшій мірі, шляхом просвітницьких форм і заходів. Крім того, Конституція і закони приймаються в мирний час і дія їх норм направлена на регулювання відносин мирного повсякденного характеру. Відповідно, право починається коли закінчується війна і настає мир, тоді розпочинається відбудова не тільки зруйнованої війною інфраструктури, а й відбудова системи законодавства. Таким

чином, ще більше потрібно говорити про людські права, свободи, обов'язки, можливості. Так, наприклад, в США розвивають конституційну культуру починаючи з дітей у мультфільмах, для більш дорослих додають сцени які підносять цінність Конституції в серіалах, художніх фільмах. Також в американських паспортах на кожній сторінці є цитати відомих людей де містяться поняття «свобода» і «незалежність». Такі заходи підносять цінність Конституції, її авторитет. Сьогодні високий рівень патріотизму засвідчив, що Україна є центром Європи і від неї залежить подальший розвиток державних та міждержавних відносин. Агресія московії буде зростати і ніхто, крім нас самих, не буде готовим давати відсіч ворогу, ніхто крім нас воювати не буде. Тому, саме зараз на часі усе українське: мова, культура, церква, історія. Ігнорування українським суспільством і державою, тривалий час, норм мовного законодавства, норм освітнього Закону в частині дотримання використання української мови як державної призвело до тривожних викликів національного конституціоналізму. Мова повинна стати кордонами української нації, бо без мови і нації немає. «Поки живе мова, житиме й народ, як національність; не стане мови — не стане й національності: вона геть розпорошиться поміж дужчих народів...»[1, с.5]. Ці слова великого патріота України Івана Огієнка підкреслюють силу мови як зброї для кожної нації. А до чого може призвести нехтування мовою сьогодні стало очевидним. Прикро визнавати що ми обираємо до владних інститутів осіб, які і сьогодні продовжують доносити інформацію з медійного простору московською мовою, коли зобов'язані нормами національного

вищого Закону в публічному просторі послуговуватись виключно державною. Чи не виклик це конституціоналізму? Звичайно! Мова повинна бути завжди на часі! З огляду на попередні міркування вважаємо, що передвісником сталого розвитку конституціоналізму має стати націоналізм як особлива, сучасна форма патріотизму. Про це писав видатний правник, ідеолог українського націоналізму Микола Міхновський ще на початку 20-го століття в роботі з назвою, яка не потребує жодних коментарів – «Самостійна Україна».

«Самий факт існування московських університетів і шкіл з московською викладовою мовою на території України – є глумом над свободою, є нехтуванням наших загальнолюдських прав, є ганьбою і зневажанням нашої нації, а надто освічених її членів – української інтелігенції. Не за «академічні свободи» нам треба боротися, а за саму академію, за право мати її своєю національною власністю» [2, с. 33]. За більш як столітню історію ми так і не спромоглися викорінити московську мову з нашої святої землі. Тому, сьогодні потрібно прищепити конституційну культуру, переконати, що Конституція це Біблія для сповідання, це договір між народом і владою, це документ, який потребує поваги та авторитету. Для цього потрібна впевнена державна воля та послідовна довготривала робота. Саме конституційне невігластво, популістичні заяви мужновладців, їх непрофесіоналізм залишаються найбільшим викликом конституціоналізму в Україні.

Підсумовуючи, слід наголосити, що сучасні українці мають добре знати і з вдячністю використовувати значні здобутки, багаті традиції українських патріотів-державників, видатних особистостей,

справжньої еліти нації, в усіх сферах, зокрема і в царині юридичної науки та освіти. Нинішнє Україну засвідчило, що Український народ, як нація, не засвоїв уроки минулого. Шкода, що Конституція так і не стала одним із символів української держави.

Отже, все сказане дає змогу зробити висновок, що сучасний конституціоналізм можна розглядати як ідеальну модель оптимальної політико-правової організації держави і суспільства при умові сталого розвитку з впровадженням досягнень національної наукової думки, світової цивілізації. Більше того конституціоналізм повинен виконувати функцію захисту демократії, захисту свободи, ідей цінності, незалежності і суверенітету відповідно до конституційних правил. Конституціоналізм стає реально дієвим тоді, коли цінності і норми Конституції непохитно і послідовно реалізуються в повноваженнях органів влади, в поведінці кожної людини, в шанобливому ставленні до права, закону і Конституції. Тільки в такому разі утверджується міцний конституційний правопорядок, зростає політична і правова культура, і лише тоді розвивається конституціоналізм як явище.

Список використаної літератури

1. Іван Огієнко (митрополит Іларіон) Рідна мова / упоряд., авт. передмови та коментарів М.С. Тимошик. К. : Наша культура і наука, 2010. 436 с. Бібліотечна серія Фундації ім. митрополита Іларіона (Огієнка) *Запізніле ворття. Серія 2. Зарубіжні першодруки*. Том 8. URL:https://shron3.chtyvo.org.ua/Ohiyenko_Ivan/Ridna_mova.pdf?PHPS ESSID=44kuecrhl1eqr3n86pa2g82i70.

2. Міхновський М. Самостійна Україна БІБЛІОТЕКА І МУЗЕЙ
ім. Т. ШЕВЧЕНКА В ЛОНДОНІ. Серія: Визволення України. Ч. 1
ЛОНДОН-1967 URL: [https://diasporiana.org.ua/wp-
content/uploads/books/16536/file.pdf](https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/16536/file.pdf).